

Приріз Р.

У повсякденному житті із словом націоналізм зустрічаємося доволі часто і, як правило, його звучання для нас є наповнене емоційно. Говорячи про націоналізм, мимоволі згадуємо історію нашого народу, його боротьбу за незалежність, суверенітет, самостійність. Перелічені вище ознаки є метою націоналізму особливо якщо йдеться про націоналізм український і становлення незалежної української держави. Але існує й інша точка зору стосовно націоналізму. Під цим протилежним баченням не мається на увазі тільки ідеологія комунізму, яка засуджувала націоналізм. Можливо, хтось ставиться до цього поняття упереджено через те, що розуміє його тільки як прихильне почуття до представників своєї нації і ігнорування, а можливо і приниження представників інших рас, національностей чи етнічних меншин. Це не дивно, бо часто терміни націоналізму і нацизму чи фашизму здаються нам подібними. У цій статті намагатимемося не тільки дослідити і розповісти про ці явища, але й показати християнське бачення націоналізму, адже інколи можемо опинитися перед дилемою: якою повинна бути наша дія в тому чи іншому випадку як громадянина і як християнина. Тому спробуємо з'ясувати: що ж таке насправді націоналізм?

З історії націоналізму

Досліджуючи це дискусійне питання, можемо сказати, що науковці мають одну спільну думку, а саме: поняття націоналізм є новим. Найперше цей термін вжив у розумінні соціального і політичного поняття німецький філософ Йоганн Готфрід Гердер та французький церковник-контрреволюціонер абат Огюстен де Барюель наприкінці XVIII ст. Але попри те, що сам термін є настільки новітнім, окремі прояви національних почуттів і національних рухів зустрічаються у стародавній, античній та середніх віках. Можна сказати, що таке почуття мав єврейський народ на відміну від поганських. Почуття гідності власної нації мали античні греки на відміну від варварів. У середніх віках це англійсько-французький конфлікт під час Столітньої війни. Але це окремі прояви націоналізму. Загального і масового характеру націоналізм набрав у новітню добу. До цього часу найпоширенішою формою правління були імперії, населення яких не було свідоме своєї національної відокремленості. Початок утвердження націоналізму як універсального явища поклали у XVII ст. англійська і у XVIII ст. – французька революції, які скасували королівську владу і проголосили націю об'єднанням вільних громадян й джерелом державної суверенності. На початку XIX ст. націоналізм перестав бути західноєвропейським явищем і поширився на нові історичні регіони. Особливістю національних рухів наприкінці XIX – поч. XX ст. було те, що вони набрали масового і чітко політичного характеру. У сучасному світі націоналізм також залишається універсальним явищем. Він охоплює не лише бідні країни або ті, які борються за свою суверенність, але і країни з високим рівнем культурного та економічного розвитку.

Визначення націоналізму

Усі визначення, які намагаються окреслити явище націоналізму мають спільну рису: вони розглядають націоналізм як світогляд, ідеологію. Тому не будемо наводити цих визначень, але скажемо тільки, що головною в націоналізмі є ідея державности та незалежності, самостійності. Дійсний, а не змішаний із шовінізмом націоналізм обстоює право на державність усіх (як корінних, так і не корінних) етнічних угруповань народу. Народ у свою чергу – це не тільки корінний етнос, а й усі етнічні меншини. Коли мета перетворення певного народу на державну націю вже досягнута, націоналізм тим самим остаточно виконує свою історично конструктивну роль і від нього має залишитися лише

патріотизм. Ідеологія націоналізму називає націю найвищою формою організації суспільства.

В Україні...

Говорячи про націоналістичний рух загалом потрібно сказати і про націоналізм в Україні. Ідеал українського націоналізму – українська самостійна соборна держава. Отже він полягає у визвольній та державницькій функціях. З історії національного руху знаємо, що найвищим репрезентантом націоналістичного світогляду була ОУН, яка постала у 1929 р. Організований український націоналізм виник уже на самому початку ХХ ст. Микола Міхновський виголосив основні постулати українського націоналізму у 1900 році, ним же була заснована Українська Національна партія .

Націоналізм і нацизм

Ці поняття можуть ототожнюватись нами через подібність звучання, але насправді суттєво відрізняються. Тому спробуємо окреслити визначення фашизму і нацизму, щоб відрізнити їх від націоналізму.

Нацизм (націонал-соціалізм) – політична ідеологія заснована на расизмі, шовінізмі і верховності держави над особистістю. При цьому шовінізм – найбільш одіозна форма націоналізму, проповідь національної винятковості, протиставлення інтересів однієї нації інтересам іншої нації, поширення ідеї національної переваги, розпалювання національної ворожнечі та ненависти. Цим словом прийнято позначати різноманітні прояви націоналістичного екстремізму. Шовінізм може виникнути в будь-якій країні, у будь-якої нації, незалежно від рівня її розвитку. Сутність нацизму складала дві доктрини: віра фашистів в те, що національна єдність найкраще зберігається у закритій від світу всевладній державі, керованій партією на чолі з одним верховним лідером, який уособлює волю нації; а також расистська переконаність у вищості арійської раси, що логічно веде до виправдання підкорення або повного знищення інших рас. Фашизм є синтезом природженого націоналізму та антимарксистського соціалізму, заснованого на відкиданні лібералізму демократії та марксизму .

З усього вищесказаного можна зробити висновок, що націоналізм, який не ґрунтується на християнських засадах, може навіть набирати таких форм, які суперечать християнству. З цього приводу митрополит Андрей Шептицький навчає: «Християнин має любити всіх людей, але се не перешкоджає, що найпершою любов'ю має любити свою родину і свою вітчизну. І як любов до ближнього не противиться любові до родини, так не противиться і любові вітчизни. Християнин може і повинен бути патріотом, але його патріотизм не може бути ненавистю ані не сміє накладати обов'язків, противних вірі. Те, що видавалося б патріотизмом, а було ненавистю або противилося би вірі, не є правдивим патріотизмом»

«Нації не вмирають...»

Це слова зі звернення папи Бенедикта XV «До воюючих народів і їх проводу» від 28 липня 1915 року. Ліліана Гентош у книзі «Ватикан і виклики модерності» дає оцінку слів папи. Зокрема вона говорить, що його погляди на націоналізм розцінювали по різному, і що вирвана з контексту звернення ця крилата фраза нічого не говорить, адже далі папа говорить про те, що нації придушені і упокорені, страждаючи в ярмі, «передають з покоління в покоління сумний спадок ненависті і помсти» . Говориться також про те, що папа засуджував Першу світову війну як конфлікт між націями, а не нації, націоналізм як

модерні явища. Він не вважав виникнення й існування національних держав причиною війни, а націоналізм рушійною силою війни. Однак націоналізм як сила може спонукати і розбурхати насильство.

Папа Бенедикт XV підкреслював, що церква має бути понаднаціональною, вона не повинна стояти на боці якоїсь однієї держави. Він вбачав у націоналізмі руйнівний потенціал, який є особливо небезпечний для єдності світової християнської спільноти, захист інтересів і добробуту якої був його найвищим обов'язком.. У статті «Націоналізм і любов до батьківщини згідно з католицькою доктриною» стверджувалося, що Католицька Церква визнає й акцентує концепцію нації і розглядає її з універсального погляду, вважаючи, що кожна нація має історичну місію, роль і свої права, але не може зловживати силою стосовно прав інших націй. Національні інтереси повинні бути підпорядковані вимогам гуманності і загальнолюдським цінностям. В такій ситуації, на думку папи, священники і справжні католики повинні підпорядковувати свої національні інтереси і симпатії почування вищим інтересам.

Можна сказати, що папа Бенедикт у практику вчення Католицької Церкви запровадив позитивне ставлення до націоналізму за умови, що останній є підпорядкований вищим інтересам гуманності і моральним християнським засадам.

Роблячи висновок з усього вищесказаного, бачимо, що націоналізм є позитивним явищем, бо закликає цінувати й оберігати культурні надбання свого народу, любити його, але небезпека є в тому, що фактор людської ідеології, йдучи всупереч Божим законам спотворює це почуття і це призводить до катастрофічних наслідків.

Приріз Р. Націоналізм: любов до батьківщини чи ненависть до ворогів? // Слово № 3 (33), 2007, с. 12-13.